

HÂRÛT VE MÂRÛT HAKKINDA TERCÜME BİR RİSALE

A translation pamphlet about Harut and Marut

Переведённый Рассказ о Харуте и Маруте

H. Sercan KOŞİK*

Gazi Türkiyat, Bahar 2013/12: 141-153

Özet: Hârût ve Mârût, Sümerlerden itibaren birçok toplum ve dinde farklı adlarla görülen ve daha çok melek olarak düşünülen dini iki figürdür. Başta İsrailiyât'ta olmak üzere bu iki isimle ilgili birçok din ve kültürde çeşitli rivayetler bulunmaktadır. İslâmiyet'in kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerim'de bu iki varlık, melek olarak geçmekte ve bunların insanlara sihir ve büyü öğrettikleri belirtilmektedir. Bununla birlikte İslâmî kültürde söz konusu meleklerle ilgili inanç ve düşüncelerin Kur'ân'dan ziyade İsrailiyât'a dayandığı ortadadır. Birçok hadis ve tarih kitabında görülen bu durum edebiyata da aynı şekilde yansımış, Arap ve Fars edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatında da Hârût ve Mârût, İsrailiyât kökenli rivayetlerle ele alınmıştır. Bu makalede öncelikle Harut ve Marut hakkındaki rivayetler özetlenecek daha sonra da 18. yy.'da kaleme alındığı düşünülen ve bu iki melek hakkında bütün bu inanışların reddiyesini içeren tercüme bir risale hakkında bilgi verilerek söz konusu eserin metni transkripsiyonlu olarak araştırmacıların dikkatine sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hârût ve Mârût, İsrailiyât, Kur'ân-ı Kerim, risale

Abstract: Harut and Marut are two religious figures that existed in many societies and religions since Sumerians, and thought as much more Angel. There are many tales about these two names in various religions and cultures, particularly in Judaism. These two creature mentioned as angel in the Koran that is holy book of Islam and it is reported that they teach to use sorcery and magic. However, it is obvious that the beliefs and thoughts concerning these angels in Islamic culture are based on Judaism rather than the Koran. That reality which is seen in many hadith and history books reflected in literature in the same way, in Turkish Literature as well as Arabic and Persian Literatures, Harut and Marut were taken on with tales that based on Judaism. In this article firstly tales about Harut and Marut will be summarized and subsequently some information will be given about a translated pamphlet which is thought to has been written in the 18th century as a refusal against the beliefs about these two angels and the transcription of the pamphlet will be submitted to the attention of researches.

Key words: Harut and Marut, Judaism, The Koran, pamphlet

Аннотация: Харут и Марут религиозные фигуры известные как два ангела; они ещё со времён сумеров были известны под разными именами, а также можно увидеть их в различных вероисповеданиях с разными именами. Наряду с Израильскими сказаниями довольно много рассказов про них в разных религиях и культурах. В священной книге ислама Коране, Харут и Марут упомянуты как ангелы обучающие колдовству. Вместе с этим все веры и домыслы на счёт этих ангелов опираются больше всего на Израильские сказания чем Коран. Этот факт прослеживается во многих исторических книгах, в хадисах и в литературе. В Арабской, Персидской, также и в Турецкой литературе приключения Харута и Марута иъзяты с Израильских сказаний. В этой статье сперва рассматриваются содержания преданий о Харуте и Маруте, вслед за этим даётся информация о переведённом рассказе предположенно написанным в 18-м веке где

* Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sercankosik@gmail.com

отклоняются все веры о вышеупомянутых двух ангелах. Текст этого рассказа выложен вместе с транскриптом на показ исследователям.

Ключевые слова: Харут и Марут, израильтство, Коран, рассказ

Kur'ân-ı Kerim'de Bakara suresinin 102. ayetinde geçen Hârût ve Mârût ismi çevresinde oluşturulan hikâyeler İslâmîyetten önceki birçok din ve kültürde de bulunmaktadır. Sümerlerden Akadlara, Zerdüştilikten Hinduizm'e kadar birçok medeniyet ve dinde -farklı adlarla da olsa- bu iki melek etrafında oluşturulmuş çeşitli hikâye ve rivayetlere rastlanmaktadır.

Hârût ve Mârût isimleri Arapça değildir. Bu iki ismin kökeni konusunda pek çok görüş ortaya atılmıştır. Bu isimlerin Acemce, Ermenice, Hintçe, Süryanice ve Museviceden geldiği konusunda çeşitli iddialar ileri sürülmüştür. Bununla birlikte kelimenin Sami kökenli olduğu fikri genel kabul görmektedir.

Hârût ve Mârût hikâyesine benzer bir hikâye ilk olarak Sümerlerde karşımıza çıkmaktadır. Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'ân, İncil ve Tevrat'ın Sümerdeki Kökeni* kitabında birçok kutsal kitapla tefsirlerde geçen bu meşhur hikâyenin Sümerlerdeki Dumuzi ve İnanna efsanesine dayandığını ve bunun çok değiştirilmiş bir motifi olduğunu söyler. O, bu hikâyede yer alan Zühre'nin Venüs yıldızının Arapça adı olduğunu ve Sümerlere, Sümer tanrıçası olan İnanna'nın daha çok Venüs yıldızıyla sembolize edildiğini belirtir. Çığ, yazısının devamında güzel bir kadın olan Zühre'ye Hârût ve Mârût'un âşık olmasını, Sümerlerdeki çoban tanrısı Dumuzi ve çiftçi tanrısı Enkidmu'nun, Zühre'yi simgeleyen İnanna'ya âşık olmasıyla bağdaştırır. Buna göre Sümerler'deki çoban tanrısı Dumuzi ile çiftçi tanrısı Enkidmu da Hârût ve Mârût'u simgelemektedir. Bundan dolayı da yazar, Sümer'in çok tanrılı dinindeki tanrıların tek tanrılı dinlere bir melek olarak girdiğini belirtir. Sonuç olarak Muazzez İlmiye Çığ, bu hikâyenin kökeninin Sümerlere dayandığını, oradan Yahudiliğe, Yahudilikten de İslâmî literatüre geçtiğini söylemektedir (Çığ 2005: 69, 73-74).

Aslında aynı hikâye Sümerlerden Akadlara da geçmiştir. Akadlarda tanrıça İnanna İştâr, çoban tanrısı Dumuzi ise Tammuz ismini almıştır. Enkidmu'nun ismi ise değişmeyerek, aynı kalmıştır. Yani öykü aynı içerikle Akad mitolojisinde de yer almaktadır.²

Bazı araştırmacılar da Hârût ve Mârût'u Zerdüştiliğin dinî metinlerinde geçen Haurvetât ve Ameretât ile aynı saymaktadırlar. Zerdüştiliğin kutsal kitabı olan *Avesta*'da dişi varlıklar olarak düşünülen Haurvetât suların, Ameretât ise bitkilerin

¹ Yunan efsanelerinde Afrodit, Romalılarda ise Venüs'ün karşılığı olan Zühre, doğu mitolojisinde daha çok Hârût ve Mârût'u baştan çıkararak ve sonra yıldız yapılan fettan bir kadın olarak düşünülür. Üçüncü felekte bulunduğu inanılır. Divan şiirinde ise çoğu zaman güzellik, aşk, şarkı ve çalgı ile birlikte ele alınmaktadır. Venüs ve Afrodit'ten başka nahid, çoban yıldızı ve sa'd-ı asgâr gibi adları da vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Pala 2005: 494-495; Onay 2009: 501.

² Sümerler'deki birçok dinî ve mitolojik unsurun Mezopotamya'daki diğer uygarlıklara geçtiği konusunda bkz. Kılıç vd.: 2011, 183-201.

koruyucusudur. Her ne kadar Hârût ve Mârût ismi, Zerdüştilikteki Haurvetât ile Ameratât isimlerine bağlanmaktaysa da bu ilişki kelime benzerliğinden öteye geçmemektedir. Yine bu iki meleğin Ermeni dinî terminolojisinde iki çiçek ilahının ismi olan Hawrot ve Mawrot'la da bağdaştırıldığı görülmektedir. Hinduizm'in en eski kutsal kitabı olan *Veda*'da da Marutlar isminde bir fırtına ilahlarından bahsedilmekle birlikte kimi araştırmacılara göre bununla Kur'ân'daki Mârût arasında bir ilişki bulunduğunu söylemek mümkün görülmemektedir (Demirci 1997: 262).

İslâmî literatürdeki Hârût ve Mârût hikâyesi ise Kur'ân'dan ziyade büyük ölçüde geç dönem Yahudi tefsir kitabı olan *Midraş Avkir*'e dayanır (Demirci 1997: 262). Hârût ve Mârût hikâyesinin pek çok varyantı varsa da en meşhuru şöyledir:

İdris Peygamberin yaşadığı zamanda bir gün melekler yeryüzünde kan döken, puta tapan kısacası günah işleyen insanlar görüp şaşırılmışlar ve Allah'a, "Ey Rabbim, senin kulluk için yarattığın ve bize secde ettirdiğin insanoğlu yeryüzünde kan döküyor, puta tapıyor, içki içip zina ediyor. Buna nasıl dayanıyorsun." diye şikâyetle bulunmuşlar. Allah da meleklerle, "Eğer insanoğluna verdiğim nefis ve şehveti size verseydim siz de aynısını yapardınız." demiş. Bunun üzerine melekler kendilerini savunarak asla böyle bir şey yapmayacaklarını söylemişler. Allah da onlara içlerinden en iyi iki meleği seçmelerini ve bunların imtihan için yeryüzüne gönderileceğini bildirmiş. Melekler, içlerinden en güvendiği Hârût ve Mârût isimindeki iki meleği seçmişler. Allah her iki meleğe de insana verdiği nefis ve şehveti vermiş ve onlardan puta tapma, insan öldürme, içki içme ve zina yapma gibi büyük günahlardan uzak kalmalarını istemiştir.

Yeryüzüne inen bu iki melek gündüzleri adaletle insanlar arasındaki anlaşmazlıklara hüküm verirler, geceleri de İsm-i Azam duasını okuyarak göğe yükselmiş. Bir gün Zühre isminde çok güzel bir kadın kocasından boşanmak için bu iki meleğin kapısını çalmış. Zühre'yi gören her iki melek de ona âşık olmuş ve onunla birlikte olmak istemiş. Zühre, kendileriyle birlikte olacağını ama onların ilk olarak kendi taptığı putlara tapması gerektiğini belirtmiş. Hârût ve Mârût'un buna karşı çıkması sonucu Zühre bu sefer de eğer kocasını öldürürlerse onlarla birlikte olacağını sözünü vermiş. Meleklerin buna da karşı çıkması sonucu Zühre son şart olarak şarap içmeyi kendilerine teklif etmiş. Arzuları karşısında çaresiz kalan melekler bu üç şarttan en hafifi olarak şarap içmeyi uygun görmüşler. Fakat şarabı içen melekler kendilerinden geçince Zühre'nin kendilerinden istediği ilk iki isteği de yerine getirmişler yani hem puta tapmışlar hem de kadının kocasını öldürmüşler. Fakat kadın bütün bunlara rağmen yine de onlarla birlikte olmaya yanaşmamış ve onlardan son olarak göğe çıktıkları duayı öğrenmek istemiş. Onlar da kadından bir an önce kâm almak için İsm-i Azam duasını ona öğretmişler. Zühre bu duayı okuyarak hemen göğe yükselmiş. Fakat sema bekçileri olan melekler tarafından onun üçüncü kat gökten yukarı çıkmasına izin verilmemiş. Allah da onu burada

insanlara ibret olsun diye parlak bir yıldızla dönüştürerek bırakmış. İşte o gün bugündür Zühre veya Venüs yıldızı olan kadın gökte asılı dururmuş.

Bütün bu olanlardan sonra melekler tekrar göğe çıkmak istemişler, ama başaramamışlar. Çünkü Allah bu yaptıkları karşısında kendilerini cezalandırmak istemiş. Böylece bu iki meleğe dünya ve ahiret azabından birini tercih etmeleri gerektiği söylenmiş. Dünya azabının fâni, ahiret azabının ise bâki olduğunu bilen Hârût ve Mârût da dünya azabını seçmiş. Bunun üzerine Babil'deki bir kuyuya kıyamete kadar başları aşağı gelecek şekilde asılmışlar. Aşağılarında yer alan suyla aralarında dört parmak aralığında bir uzaklık olduğu için kıyamete kadar bu sudan içemeyecekleri belirtilir.

Ayrıca Hârût ve Mârût'la ilgili anlatılan rivayetlerde onların yanlarına gelen insanlara sihir ve büyü öğrettikleri de söylenmektedir. Melekler bu büyü ve sihrin günah olduğunu söylemeden ve bunu gerçekten öğrenmeyi isteyip istemediğini insanlara üç kere sormadan hiç kimseye bir şey öğretmezlermiş.

Hârût ve Mârût isimleri ile bunların hikâyesi *Tevrat* ve *İncil*'de bulunmamaktadır. Bazı oryantalistlerin *Tevrat*'ın Yaratılış bölümünde geçen "Tanrı'nın oğulları" tabiri ile *İncil*'deki Petrus'un II. Mektubu ve Yahuda'nın Mektubu bölümlerinde yer alan "düşmüş melekler" ifadesiyle kastedilenin Hârût ve Mârût olduğunu belirtmelerine rağmen³ kimi araştırmacılar bu meleklerin Hârût ve Mârût'la bir ilgisi olmadığını söylemektedir (Demirci 1997: 263). Kur'an-ı Kerim'de ise Hârût ve Mârût, Hz. Süleyman'la birlikte anılmakta olup haklarında çok fazla şey belirtilmeden ele alınır:

Süleyman'ın mülk ve saltanatı konusunda onlar, şeytanların okuyup durduklarına uydular. Hâlbuki Süleyman küfre sapmamıştı. Ancak şeytanlar küfre sapmıştı; insanlara büyüü öğretiyorlardı. Ve Babil'de Hârût ve Mârût adlı iki meleğin üzerine indirileni öğretiyorlardı. Oysaki o ikisi, "Biz bir imtihan aracıyız, sakın küfre sapma!" demedikçe hiç kimseye bir şey öğretmiyorlardı. İnsanlar onlardan erkekle eşinin arasını açacakları şeyi öğreniyorlardı. Ne var ki, onlar onunla Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseye zarar veremezler. Onlar kendilerine zarar vereni, yarar vermeyeni öğreniyorlardı. Yemin olsun ki, onu satın alanın ahirette hiçbir nasibi olmayacağını açıkça bilmişlerdir. Öz benliklerini sattıkları şey ne kötüdür! Bir bilebilselerdi! (Bakara 102)

Görüldüğü üzere bu âyette Hz. Süleyman'a atılan iftiralarla Hârût ve Mârût'un sihir öğrettiğine dair bilinenin aksine son derece sınırlı bilgiler verilmektedir. Birçok müfessir, bu âyetle Allah'ın sihir öğrenme ve öğretmeyi günah saydığı konusunda hemfikirdir. Burada Hârût ve Mârût'la ilgili tek bilgi, Onların Babil'de buldukları ve günah olduğu uyarısında bulunmadan kimseye sihir öğretmedikleridir. Bununla birlikte tarih ve tefsir kitaplarında İsrailiyat'ın etkisiyle bir yığın efsaneye yer verilip konunun ayrıntılı bir biçimde anlatıldığı görülüyor (Demirci 1997:263).

Söz konusu âyette sihrin günah olduğunun açık olduğunu bildirmekle birlikte Hârût ve Mârût'un aslında insanlara sihir değil ilham cinsinden bilgi ve gerçekler

³ Bu görüşü savunan ve düşmüş meleklerin Yahudi, Hristiyan ve Müslüman literatürlerinde nasıl ve ne şekilde geçtiğini karşılaştırmalı olarak inceleyen bir makale için bkz. Jung 1926: 287-336.

öğrettiğini söyleyen müfessirler de bulunmaktadır. Nitekim Elmalılı Hamdi Yazır söz konusu ayeti böyle yorumlamıştır:

Bu iki melek ve bunların öğrettikleri hakkında birçok sözler söylenmiş, çeşitli görüşler ve bahisler ortaya konmuştur. Bütün bunları görüp değerlendirdikten sonra bizim âyetten anladığımız şudur: Bilindiği gibi, meleklerin insanlara öğretileri ya vahiy veya ilham demektir. Harut ile Marut'un Cibril gibi vahiy meleklerinden olduklarına dair herhangi bir delil yoktur. Bilakis âyet bunları her şeyden önce bilgi getiren melekler değil, bilgi gönderilen melekler şeklinde gösterdiği için nüzulde aşağı derecedeki meleklerden oldukları açıktır. Şu halde öğretilerinin de peygamberlere gelen vahiy derecesinde olmayıp ilham cinsinden olduğu aşikârdır. İlham ise herkese olabilir. Demek oluyor ki, eski bir medeniyet merkezi olan Bâbil şehri ahalisinden birtakım kimseler, iki şekilde, böyle iki ilahî kuvvet ile ilhama mazhar olmuşlar, bu sayede hilkatteki gizli sırlardan bazı harika ve acap şeyler öğrenmişler ve öğrenirken bunların şerre de müsait olduğunu, şu halde kötüye kullanılmasının küfür olacağını da öğrenmişlerdir. O halde bu iki meleğe indirilen ve Bâbil halkından bir çoğuna ilham yoluyla öğretilen bu şeyler hadd-i zatında sihir değil idi. Fakat sihir olarak da kullanılabilir ve böyle kullanılmca da katıksız küfür olurdu. Bunun için âyette bunun sihir olduğu ifade edilmiştir (Yazır 2002:326-327).

Hârût ve Mârût konusunda İslâmî kaynaklarda çeşitli hadisler de bulunmaktadır. Hz. Ali, Abdullah bin Ömer ve İbn-i Abbas tarafından nakledildiği belirtilen ve Hârût ve Mârût hikâyesinin yukarıda verdiğimiz meşhur varyantına paralellik arzeden bu rivayetlerin sahih olmadığı hadisleri iyice tahlil eden muhaddisler tarafından ortaya konulmuştur (Demirci 1997: 263-264).

Mevlana'nın *Mesnevi*'sinde de Hârût ve Mârût'la ilgili çeşitli bahisler vardır. Burada bu iki melek Kur'ân'dan ziyade İsrailiyât ve hadis kitaplarında yer alan bilgilerle ele alınmıştır. *Mesnevi*'de Hârût ve Mârût'un mukaddes yaratılışlarına güvenip melek olduklarına itimat ettiklerini ve bunun sonucunda da gururları yüzünden zehirli ok yedikleri söylenir. Onların kibirleri yüzünden Babil'deki kuyuya asılarak cezaya çarptırıldığı anlatılır. Eserde, her iki meleğin baş aşağı kalması, baştan çıkıp kendilerini baş sanması yani öne geçme isteğinden dolayı olduğu düşünülmür. Bu iki meleğin, söz konusu imtihan karşısında yiğitlik tasladıkları ve kaderin de kendilerini bu yolda avladığı belirtilir. Ayrıca *Mesnevi*'de akıl, sihir yapma ve ruhla birlikte balçık içinde mahpus olma bakımından Hârût ve Mârût'a benzetilir.⁴

Hârût ve Mârût ile ilgili hususlar medeniyet ve kültürün en büyük yapı taşı olan edebiyatta da söz konusu edilmiştir. Bu meleklerle ilgili inanışlar Arap ve Fars edebiyatlarına yansdığı gibi klâsik Türk edebiyatına da yansmıştır. Divan edebiyatında Hârût ve Mârût diğer edebiyatlarda olduğu gibi daha çok İsrailiyât kaynaklı rivayetler çerçevesinde düşünülmüştür. Hârût ve Mârût bu edebiyatta, genellikle sihir, büyü ve Babil Kuyusu (Çah-ı Babil) ile anılmıştır. Divan şairlerinin, aşığı büyülemesi ve bu büyüyle onu kendine esir etmesi nedeniyle sevgiliyi kimi

⁴ *Mesnevi*'de Hârût ve Mârût'la ilgili ibarelerin geçtiği beyitler için bkz. Mevlana, *Mesnevi*, Haz. V. Çelebi İzbudak, MEB Basımevi, İstanbul 1966, C.1:3320-3326, 3345-3354, 3415-3425; C.2: 2468-2469; C. 3: 471, 796-839, 1698; C.4: 1257, 2673; C.5: 619-620.

zaman Hârût ve Mârût'tan bile üstün saydıkları görülür. Yine sevgilinin çene çukurunun Hârût ve Mârût'un Babil'de asılı kaldıkları kuyu gibi düşünülmesi de çokça rastlanan bir durumdur. Nasıl ki Babil'deki kuyuda Hârût ve Mârût asılıysa sevgilinin çene çukurunda da âşık asılıdır. Şiirde daha çok sevgilinin gözü, gamzesi ve zülfü sihirle ele alınmıştır. Çünkü sevgilinin aşığına bir yan bakışı bile aşığı büyülemesine ve onu kendisine esir etmesine yeterdir. Kimi zaman da şair, içine mürekkep konulan hokkayı Babil kuyusuna, kamış kaleminin liflerini de Hârût ve Mârût'un saçlarına benzetir⁵:

Şol çeh-i Bâbildeki Hârût kim vasfetdiler

Bu zenahdânındaki zülf-i perişân olmasın (Ahmet Paşa 1992: 240)

[(Ey sevgili!) (Geçenlerde) Babil kuyusundaki Harut'u vasfettiler. Yoksa o, senin çene çukurundaki dağınık olan zülüflerin olmasın.]

Sihir ü efsûn ile dolmuştur derûnun ey kalem

Zülf-i Harut'un demek mümkün ki nâl olmuş sana (Nedim 1997: 273)

[Ey kalem! İçin sihir ve efsun ile dolmuştur. (Bundan ötürü de) Harut'un zülüflerinin sana kamış olduğunu söylemek mümkündür.]

Hârût ve Mârût meselesi Müslümanlarca yazılan çeşitli kitaplarda bir hayli yer tutmuştur. Tefsir, siyer, peygamberler tarihi, megazi ve akaid sahasında eser veren çoğu müellif onlarla ilgili rivayetleri hiçbir tenkide tabi tutmadan almışlardır. Bu haberleri rivayet ve dirayet bakımından tenkide tutanlar ise azdır. Abdullah Aydemir, *Tefsîrde İsrâîliyyat* ismindeki çalışmasında bu rivayetlerinin bazılarının birçok yönden masaldan farksız olduğunu ama bunlara her nedense kimsenin dikkat çekmediğini belirtmektedir (1979:152).

Bu makalemizde üzerinde duracağımız temel konu ise, Hârût ve Mârût hakkında bilgi veren Osmanlı döneminde kaleme alınmış bir risaledir. Eser, bu iki melekle ilgili metinlerde karşımıza çıkan yaygın inanışları reddetmesi bakımından dikkate değerdir. Söz konusu risale Manisa İl Halk Kütüphanesinde 45 Hk 5052 numarada "Terceme-i Kadiyetu Harut ve Marut" ismiyle kayıtlı bulunmaktadır. Çıharkuşe vişne rengi meşin ebru kaplı mukavva ciltli yazmanın müklebi kopmuştur. Yazmanın başında ve sonunda Hacı Eyyüb'e ait bir vakıf mührü vardır. Son sayfada ise Karaosman-zade Yakup bin Mehmed'in sahiplik kaydı bulunur. Nesih yazı ile yazılan eser, yer yer harekeli olarak okunaklı bir şekilde kaleme alınmıştır. Eserin sayfa sayısı 24, satır sayısı ise 7'dir. Bu risale Hârût ve Mârût'u Kur'an'dan verilen ayetler ışığında savunup onların sihri hakkında bilgi veren ve müellifi belli olmayan Arapça bir eserin İbrahim el-Kurra tarafından yapılan tercümesidir. İbrahim el-Kurra

⁵ Hârût ve Mârût'un klâsik Türk şiirinde ayrıntılı olarak ele alınışıyla ilgili bkz. Tökel 2000: 354-361.

hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamakla birlikte onun çeşitli yazma kütüphanelerinde bazı telif-tercüme eserlerine rastlanmaktadır.⁶

Söz konusu eserlerden İbrahim el-Kurra'nın dinî ilimlere vâkıf ve Arapçaya hâkim bir şârih ve mütercim olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca onun Aydın'da yaşamış veya burada bir zaman ikamet etmiş bir kişi olduğu da düşünülebilir. Çünkü bu risale, 18. yüzyılın ikinci yarısında Aydın'da yaşadığı bilinen Cihanzade İbrahim Ağa⁷ adına tercüme edilmiştir. Söz konusu risale, din ve kültür hayatımızda adlarına rastladığımız bu iki melek ve onların sihir ve büyüyle olan ilişkileri hakkında bilgi vermesi bakımından dikkate değerdir. Eserde Hârût ve Mârût'un sihri yanında Hz. Muhammed'e Yahudi bir kişinin yaptığı sihir ve bunun Kur'ân'dan gelen iki sureyle etkisiz kılınması ile Hz. Musa'nın, Firavun'un önünde sihirbazların yaptıkları sihirlerle karşılık esasını kullanarak onlara galip gelmesi yine Kur'ân'dan verilen ayetler çerçevesinde açıklanmaktadır.

Eserin giriş ve önsözü, Arapça olarak başlayıp daha sonra Türkçe devam eder. Buradaki Arapça ve Türkçe kısımlar, farklı şeyler anlatırlar. Arapça kısımda Allah'a hamd ve Peygambere salâttan sonra eseri tercüme eden kişi adını ve bu eseri niçin tercüme ettiğini belirtir: *"Çok bağış sahibi Rabbinin nimetlerine muhtaç olan fakîr İbrahim el-Kurrâ -Allah ona rahmet etsin- der ki: "Hârût ve Mârût -Selam onların üzerine olsun-konusu üzerine söz vuku bulunca ve onların yüksek makamlarını tarihçilerin alçaltmaları nakledildiğinde; Arap ve Acem olmayanların faydalanması, faydanın umûmîleşmesi için, sözlerin en doğru olanıyla, Türki lisan ile (bu eseri) tercüme ederek o ikisinin temiz ve masum oluşlarını beyan etmek istedim."* Görüldüğü üzere mütercim tercüme ettiği eserin ismini anmayıp, bu eseri Arap ve Acem olmayanların da faydalanması için tercüme ettiğini belirtiyor. Buradan eserin Farsça çevirisinin de bulunduğunu öğreniyoruz. Ayrıca İbrahim el-Kurra, eseri Türkçeye çevirmesinin nedeni olarak tarihçilerin eserlerinde alçaltıp, olumsuz bir niteliğe büründürdüğünü düşündüğü bu iki meleğin aslında masum ve temiz olduklarını anlatma düşüncesini gösteriyor. Gerçekten de yukarıda verdiğimiz bilgilerde bu iki melek ile ilgili düşüncelerin Kur'ân'dan ziyade İsrailiyât kaynaklı oldukları ve İslâm geleneğinde Allah'ın emirlerini dinlemedikleri için cezaya çarptırılan iki melek olarak tasavvur edildiğini görmüştük. İbrahim el-Kurra'nın bu eserin tercümesini yapmadaki amacı da geleneğin bu kanısını değiştirerek işin doğrusunu insanlara anlatmaktır. Arapça ve Türkçe önsözden sonra ise ilk olarak eserin Arapça metni verilmiş daha sonra ise metnin Türkçeye tercümesi yapılmıştır.

⁶ Yazarn çeşitli yazma kütüphanelerde rastlanan bu eserleri şunlardır:

Türkçe Eserler: 1. *Şerh-i Münacaat-ı Abdülkadir Geylânî*, 2. *Tefsir-i Sure-i en-Necm*, 3. *Tefsir-i Sure-i Yasin*; Arapça-Türkçe Eserler: *Şerhü'l-Kasidetü'n-Numâniye*; Arapça Eserler: 1. *El-Bedrü'l-Azam fi Halli Elfâzı Kasidetü'l-İmâmü'l-Azâm*; 2. *Şerhü'l-Münâcâti Abdülkadir Geylânî*.

⁷ Cihan-zâde İbrahim Ağa 18. yüzyılın ikinci yarısında Aydın'ın Koçarlı ilçesinde yaşamış, Cihanoğulları aşiretine mensub olan ve adına bir kule inşa ettirmiş bölgenin ileri gelenlerinden bir beydir.

Eserin müellifi, büyük tefsir ve hadisçilerin Hârût ve Mârût'la ilgili görüşlerine dayanarak onların Allah'ın izniyle halka sihir öğretmek için yeryüzüne indiklerini ve bundaki amacın da Allah'ın, insanoğlunu imtihan etmek ve onların peygamberlerin gösterdiği mucize ile inanmayanların elinden çıkan sihrin ayırdına varmasını sağlamak olduğunu söyler. Çünkü peygamberlerin gösterdiği mucizede de kâfirin yaptığı sihirde de bir harikuladeliği vardır. Çeşitli tarih kitaplarında bu iki melek hakkında bulunan olumsuz düşüncelerin aksine yazar, meleklerin olgunluk derecelerine göre izzet ve şeref sahibi olduklarını söyler. Kur'ân'da onlar hakkında "lütuf sahibi" ve "Allah'ın buyruklarına karşı gelmeyen ve onun emrini yerine getiren kullar" şeklinde geçen nice olumlu ayetlerin olduğu, yazar tarafından düşüncesine kanıt olarak belirtilir. Yazarın buradaki amacı Hârût ve Mârût'un aslında günah işlemediği ve sadece Tanrı'nın buyruklarını yerine getirdiğini ortaya çıkarmaktır. Nitekim eserde Hârût ve Mârût'un insanlara sihrin hakikatini öğretmek bunun kötü bir iş olduğunu ve bu işe meyledenlerin ceza göreceklerini söylemek için yeryüzüne indirildiği söylenir. Yani Hârût ve Mârût aslında günah olan bir şeyi insanlara bildirerek onların bu işten sakınmaları için sihir ve büyü bilgisiyle gönderilmiştir. Yani asıl maksat insanların sihir ve büyü ile imtihanı içindir.

Hârût ve Mârût risalesinde reddedilen temel durum, onların Allah'a muhalefet ederek insanlara sihir ve büyü öğretmesi, bu şekilde de insanları günaha sokmalarıdır. Birçok kitapta böylece anlatılan bu hususu müellif asla kabul etmez. Ona göre adı geçen melekler bu işi Tanrı'nın emri ve izni dâhilinde yapmışlardır. Ayrıca yazara göre sihir ve büyü sadece Tanrı'nın izniyle yapılacağı gibi yine ancak Tanrı'nın izniyle etkisiz kılınabilir. Bunun için de eserde Hz. Muhammed ve Hz. Musa'nın sihir ve büyüyle ilgili başından geçen hadiselerle başvurulmuştur. Söz konusu bölümde yazar, Yahudi bir kişi tarafından Hz. Muhammed'e yapılan büyüün Allah tarafından nasıl etkisiz hale getirildiğini anlatarak okuyucuyu ikna etmeye çalışır. Eserde sihir ve büyü ile ilgili bir başka örnek de yine Kur'ân'dan hareketle verilen Hz. Musa ile sihirbazlar arasında geçen mücadeledir. Burada da sihirbazların sihirlerine karşılık Hz. Musa'nın Allah'ın kendisine lutfettiği mucizeyle esasını kullanarak onları nasıl yendiği ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Böylece Allah'tan gelen mucizenin Hârût ve Mârût tarafından insanlara öğretilen sihre üstün olduğu vurgulanmak istenmiştir. Kısacası yazarın hem Hz. Muhammed hem de Hz. Musa'nın büyü ve sihirle ilgili olarak başından geçen olayları buraya almasındaki amaç, tamamen Hârût ve Mârût'un masum oldukları ve onların sadece Tanrı'nın emirlerine yerine getiren iki memur melek olduğunu insanlara anlatmaktır. Risalede Hârût ve Mârût'un insanları uyarmadan kimseye sihir öğretmediği de yine Kur'ân'a dayanılarak söylenmektedir.

Eserde göz önünde tutulması gereken en önemli husus şudur ki Hârût ve Mârût çevresinde oluşmuş İsrailiyât kaynaklı bütün bu inanışlar sadece ve sadece Kur'ân-ı Kerim'e ters düştüğü için reddedilmektedir. Eserin yazarına göre birçok tarihçi ve nakilcinin gözden kaçırdığı husus da burasıdır. Şüphesiz Kur'ân'da bu iki melek

hakkında verilen bilgi çok kısadır. Diğer dinlerde özellikle de Musevilikte Hârût ve Mârût çevresinde büyük bir literatür oluşmuştur. Hârût ve Mârût çevresinde oluşturulmuş olan bu hikâyeler birçok Müslüman aydın ve bilim adamının dikkatini çekmiş olmalıdır. Meleklerin, insanları günahkârlıklarından ötürü beğenmemesi, Allah'a insanları yaratmasından ötürü şikâyetinde bulunmaları, Allah'ın onların en güvendiği iki meleği imtihan için insan kılığında dünyaya göndermesi, kendilerine nefis verilen bu iki meleğin bütün büyük günahları işlemesi, bu günahların işlenmesinde kadının baş konumu, meleklerin başlarından asılı olarak bir kuyuya asılmaları ve o kuyuda yanlarına gelenlere sihir ve büyü öğretmesi gibi hususlar hangi dinden olursa olsun birçok insanı etkileyen ve ilgisini çeken olaylardır. Çeşitli kitaplarda yazılan Hârût ve Mârût'la ilgili bu hususlar yüzyıllar boyunca anlatılmış ve kulaktan kulağa yayılmıştır. Bir zaman sonra söz konusu durum birçok Müslümanın –hatta şair, müverrih ve aydının- bu hikâyenin İslâm kaynaklı olduğunu düşünmesine yol açmış olabilir. Bu eseri ilk olarak Arapça telif eden müellif ile onu Türkçeye kazandıran İbrahim el-Kurra bu durumun farkında olan az sayıda kişilerdendir. Meleklerin bu hikâyede alçaltılıp olumsuz bir kisveye büründürüldüğünü düşünen ve üstelik Kur'an'da bu iki meleğin bambaşka şekilde ele alındığını dile getiren müellif daha çok tarihçiler vasıtasıyla yayılan bu hikâyenin gerçek ve doğru olmadığını söz konusu eseriyle ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun için de risale büyük ölçüde Kur'an üzerine bina edilmiş ve Hârût ile Mârût'la ilgili büyük müfessir ve muhaddislerin görüşleri de göz ardı edilmemiştir.

Sonuç olarak şunu belirtelim ki birçok kültür ve medeniyette farklı şekillerde karşımıza çıkan Hârût ve Mârût hikâyesi Kur'an'da Bakara suresinde kısa ve özlü bir biçimde ele alınmıştır. Burada, insanlara ve cinlere büyüünün günah olduğunu söylemeden ve onlara bu konuda nasihatle bulunmadan hiç kimseye büyü öğretmeyen bu iki melek, tamamen Allah'ın, insanları imtihanı için görevlendirdiği varlıklar olarak gösterilmişlerdir. Hadis kitaplarında bu iki melek ile ilgili bazı rivayetler bulunmakla birlikte, bunlar muhaddisler tarafında sahih olarak görülmemiştir. İslâmî literatürde Kur'an'dan ziyâde İsrailiyat kaynaklı olduğu belli olan efsane ve rivayetlere göre düşünülmüş olan Hârût ve Mârût tarih ve edebiyat kitaplarında kendilerine bu şekilde yer bulmuşlardır. Osmanlı döneminde –şu anki bilgilerimize göre- tamamen Hârût ve Mârût'a hasredilmiş tek Türkçe eser olan risale ise İbrahim el-Kurra tarafından Arapça'dan tercüme edilerek bu dili bilmeyen Türklerin hizmetine sunulmuştur. Mütercimim bunu yapmadaki amacı da aynı müellifinki gibi tarih kitaplarında bu iki melek hakkında verilen olumsuz yargıları bertaraf ederek daha çok insanın bu konuda doğru ve sağlıklı bilgiye ulaşmalarını sağlamaktadır.

METİN⁸

[2b] بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله وحده و الصلوة على من لا نبيّ و بعد فيقول الفقير الى الاء ربّه ذى المواهب ابراهيم القرآ رحمه الله [3a] تعالى لما وقع الكلام على قضيتته هاروت و ماروت عليهما السلام وما نقل في حقهما مما ارخه المورخون من الازدراء والانحطاط في مراتبهم عليه عليهما الصلاة والسلام اردت ان ابين عصمتهم و نزاهتهم باصح ما يكون من الاقوال وان اترجمه بلسان التركي ليعم النفع العرب والعجم⁹

Çünkü [3b] Qur'an-ı Kerim'de mezkûr olan Hârût ile Mârût - 'aleyhimâ's-selâm - sihr kaziyyesinden vâki' olan aqvâl 'alel-ḥuşûş müverrihîniñ yazdıkları aqvâl-i şeni' a ile rivâyât-ı münkire ki ol vâcibü'l-'azîm olan melâ'ike-i 'izâmîñ şân-ı şeriflerine şeyn verip rütbe-i 'aliyyelerine inhitât getirdiğine binâ'en [4a] biz 'abd-i ḥakîr ḥâşşaten ol fahrû'l-emâcid ve'l-ekâbir ü 'umdetü'l-a'yân-ı kâbiren 'an kâbir el- manşûr bi-'inâyeti'l-Meliki'n-Nâşır Cihân-zâde İbrâhîm Ağa -tâle beḳâhu- ḥazretleri için bu bahş-i 'azîm esahḫ -ı şahîḫ olmak üzere izâḫ edip maḥşûş bir risâle eylemek murâd eylemişimdir ki mizâc-ı devleti eḡlenip [4b] müstefid olsun içindir. Haḫ Şubḫâna ve Te'âlâ ḥazretleri düşmânlarına manşûr ve muzaffer eyleyip bizi daḫi خیرالناس من یفیع الناس¹⁰ eyleye. Âmîn. (4b-13a sayfaları arasında metnin Arapça aslı bulunmaktadır.) [13a] Müfessirîn-i kirâmla muḥaddişîn-i 'izâm - aḫimehumu'llah- ittifâḫ eylediler ki Qur'an-ı Kerim'de mezkûr olan Hârût ile Mârût - 'aleyhimâ's-selâm- iki melektir ki Tañrı Te'âlâ'nıñ izn-i şerifiyle [13b] yeryüzine ḫalka siḫri ta'lim etmek için nâzil oldular ki Tañrı Te'âlâ'dan ḫalka ibtilâ ve imtihândır ve sihr ile mu'cizeniñ daḫi araları farḫ olup temyiz olunsun içindir. Zîrâ peygamberiñ elinden şâdir olan mu'cizeye daḫi ḫariḫ-i 'âde iḫlâḫ olunur ve kâfirîñ elinden daḫi şâdir olan siḫre [14a] ḫariḫ-i 'âde iḫlâḫ olunur ki maḫallinde beyân eylesen gerekir. İnşâ'llâhu Te'âlâ ve ma'lûm ola ki cemî' melâ'ike-i 'izâm -aleyhi's'-selâm- ḫazerâtınıñ ḫimmetlerinde vâcib olan i' tiḫâd budur ki Tañrı Te'âlâ Qur'an-ı Kerim'den üzerlerine envâ'-ı senâ'-ı cemîl ile senâ edip buyurur ki بل عباد مكرمون¹¹ لا یعصون الله ما امرهم ويفعلون ما یومرون¹² buyurur. Ya'ni ol melâ'ike-i 'izâm [14b] öyle ḫullardır ki kemâl-i mertebe mekremetlidirler buyurur ve âyet-i uḫrâda daḫi buyurur. Ya'ni ol melâ'ike-i 'izâm aḫlâ Tañrı Te'âlâ'nıñ emr-i şerifine muḫâlefet etmezler ve me'mûr oldukları evâmîr-i 'aliyyeyi daḫi işleyip yerine getirirler buyurur ve nice âyât-ı kerîmelerle daḫi üzerlerine [15a] şenâ'-ı cemîl ile seña olunmuştur. Ve ol Hârût ve Mârût - 'aleyhimâ's-selâm- yeryüzine inip ḫalka siḫri ta'lim eyledi. Sihr ile 'amel olunup i' tiḫâd

⁸Söz konusu eser yakın döneme ait olduğu için metinde geçen Türkçe sözcük ve eklerin yazılışında günümüz imlası esas alınmıştır. Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin imlasında ise olabildiğince bu kelimelerin ait oldukları dildeki biçimlerine riayet edilmeye çalışılmıştır.

⁹ "Hamd, yalnızca Allah'adır. Salât, kendisinden sonra nebi gelmeyecek olan zata (Peygamberimize)dır. Konuya gelince... Çok bağış sahibi Rabbinin nimetlerine muhtaç olan fakîr İbrahim el-Kurrâ -Allah ona rahmet etsin- der ki: "Hârût ve Mârût -Selam onların üzerine olsun- konusu üzerine söz vuku bulunca ve onların yüksek makamlarını tarihçilerin alçaltmaları nakledildiğinde; Arap ve Acem olmayanların faydalanması, faydanın umûmîleşmesi için, sözlerin en doğru olanıyla, Türkî lisan ile (bu eseri) tercüme ederek o ikisinin temiz ve masum oluşlarını beyan etmek istedim" Arapça kısımlarda kendilerine danıştığım Yrd. Doç. Dr. Mücahit Kaçar ile Hasan Cankurt'a teşekkürü bir borç bilirim.

¹⁰ "İnsanların hayırlısı insanlara faydalı olanıdır." Hadis-i Şerif. Söz konusu hadisin sahih hadislerden olmadığı ve daha çok tasavvufi eserlerde geçtiği bir çok muhaddis tarafından belirtilmektedir. Kütüb-i Sitte'de bulunmayan bu hadisin geçtiği kitaplardan bazıları için bkz. Gazali 1980: 78., Aclûnî 2000: Hadis No: 1254.

¹¹ Kur'an, Enbiya 26 : "Onlar, lütuflandırılmış kullardır."

¹² Kur'an, Tahrim 6 : "Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan (melekler vardır.)"

olunsun için değildir. Lâkin sihrîñ hakîkatın ta'rif edip ve mağz-ı şer olup mücib-i 'uqûbet olduğun beyân eylemeleri sebebiyle halk ihtirâz edip [15b] şakınsınlar içindir ve buña delîl-i vâziğ budur ki nitekim âyet-i kerîmede ¹³ وما يعلمان من احد حتى يقولوا انما نحن فتنه فلا تكفر buyurur. Ya'ni ol Hârût ve Mârût - 'aleyhimâ's-selâm - getirdikleri sihrî tâlîb olanlardan bir kimseye ta'lim etmezler tâ ki ol kimseye nasîhat edip âgâh etmedikçe kim [16a] biz Tañrı Te'âlâ'dan halka ibtilâ ve imtiñân için sihr ile gelmişizdir. Bizden sihrî ta'lim eden onuñla 'amel edip hakîkatine i'tikâd ederse kâfir olur ve eğer ol sihr ile 'amel etmeyip hakîkatine i'tikâd etmezse imân üzerine bâkî kalıp şâbit-kâdem olmuş olur. Eğer civârına i'tikâd edip 'amel etmek [16b] murâdın ise bizden sihrî ta'lim edip kâfir olma deyip nasîhat etmedikçe ta'lim etmezler buyurdu. Ol Mevlâ-yı Te'âlâ cell ü 'alâ hazretleri ve sihrîñ te'sîri dağî şâbittir. Lâkin ol mü'sîr-i hakîkî olan Bârî-i Zü'l-celâliñ izn-i şerîfi olursadır ve illâ mutaşavver değildir. Nitekim ¹⁴ وما هم بضارين به من احد الا باذن الله [17a] buyurur. Ya'ni ve ol sihr edenler eyledikleri sihr ile bir kimseye zarar etmezler. İllâ Tañrı Te'âlâ'nın emr-i şerîfiyle ve te'sîriyledir. Zîrâ ¹⁵ الضر النافع هو الله تعالىdır. Hülâsa-i kelâm sihrîñ te'sîri şâbitdir ki nuşûşî kât' ileidir. Nitekim ol Fağr-i 'Âlem -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Peyğamberimiz'e [17b] te'sîr eylediğî gibi ki kaçan ki Lübeyd bin el-A'sam dedikleri Yahûdî sihr eyledikte bir rûtbe te'sîr eylemiştir ki hattâ bir şey' işledim diye zann buyurur idi. Ol ise işlememiştir. Şimdi vaqtâ ki Tañrı Te'âlâ ol Fağr-i 'Âlem -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Peyğamberimiz'i sihrden kırtarıp tağlîş eylemek murâd eyledikte [18a] ol Cibrîl-i Emîn'le Mikâ'il'i gönderip, gelip Cibrîl-i Emîn ol Fağr-i 'Âlem -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Peyğamberimiz'in mübârek re's-i şerîfi ucunda oturup Mikâ'il dağî mübârek ayakları ucunda oturduğa ol Fağr-i 'Âlem -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Peyğamberimiz uykuda idi. Lâkin ma'lûm-ı şerîf idi ki zîrâ ol [18b] enbiyâ'-i zürri'l-ihtirâm -'aleyhimü's-salâtu ve's-selâm- hazerâtı nevm hâlinde mübârek gözleri uyur. Lâkin mübârek derûn-ı şerîfleri uyanıktır ki ancak mañşib-ı nübüvve mağşûstur ve nice şân-ı şerîflerine mağşûs eşyâ vardır ki *Şifâ-i Şerîf* üzerine olan şerhimizde beyân eylemişizdir. Şimdi Mikâ'il, Cibrîl-i Emîn'e [19a] dedi ki: "N'oldu bu âdeme?" Cibrîl-i Emîn dedi ki: "Sihr olundu." Mikâ'il dedi ki: "Kim sihr etti?" Cibrîl-i Emîn dedi ki: "Ol Lübeyd binü'l-A'sam dedikleri Yahûdî sihr etti." dedi. Mikâ'il dedi ki: "Sihr nerededir?" Cibrîl-i Emîn dedi ki: "Zerevân kapısındadır" dedi. Ol -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Peyğamberimiz dağî işitip¹⁶ durdu. [19b] Şimdi ol Şâhib-i Sa'âdet -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Peyğamberimiz mübârek gözlerin açıp aşğâb-ı kirâmî gönderip sihrî getirttikte muavvizeteyn¹⁷ nâzil olup tilâvet ettikçe şifâ buldı ol Server-i Enbiyâ -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Peyğamberimiz ¹⁸ كما نص عليه الامام الواحدى فى اسباب النزول ورواه اصحاب السنن كلهم [20a] Hülâsa-i kelâm sihr şâbit olup mü'eşşer olduğuna delîl-i vâziğ budur ki ol Fağr-i 'Âlem -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- Peyğamberimiz'e Tañrı Te'âlâ'nın izn-i şerîfiyle te'sîr eylesidir ve sihr gibi vesâ'ir emrâz u eşkâm ki a'râz-ı beşeriyye dedikleri enbiyâ'-ı zevî'l-ihtirâm -'aleyhi's-salâtu ve's-selâm- hazretlerinin hakq-ı şerîflerinde [20b] câ'izdir. Ve mañşib-ı nübüvve muğill değildir. Ve'l-hâşıl sihrîñ ta'allümünden ta'diminden dağî be'is

¹³ *Kur'ân*, Bakara 102: "Oysaki o iki melek, 'Biz bir imtihan aracıyız, sakın küfre sapma!' demedikçe hiç kimseye bir şey öğretmiyorlardı."

¹⁴ *Kur'ân*, Bakara 102. "Ne var ki, onlar onunla Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseye zarar veremezler."

¹⁵ "Zarar (ve) yarar Allah'tandır."

¹⁶ işitip: eşitip[metin]

¹⁷ Felek ve Nas surelerinin ikisine birden verilen isim. Muavvizeteyn, Allah'a sığınmayı gösteren iki sûre demektir. Bu iki sûrede Allah, görünen ve görünmeyen, bilinen ve bilinmeyen bütün korkunç ve zararlı şeylerden kendisine sığınmamızı emretmiştir.

¹⁸ "İmam Ebu'l-Hasen Ali bin Ahmed El-Vahidî'nin *Esbâb-ı Nüzûl* isimli eserinde bu konuyu delillendirmesi ve bu konuyla ilgili sahabelerin rivayetinde olduğu gibi."

yoğundur. Lâkin be'is onuñla 'amel edip i'tikâd eylemekten ve cümle muhakkâk'ın bunuñ üzerinedir. Zîrâ 'ilm-i sihr olmayaydı mu' cizeyle sihr'iñ beyni fark olup temyiz olmazdı. Zîrâ ikisi dañi hâriğ-i 'adâttur ki mâ-sebakta beyân eylemişizdir. [21a] Nitekim âyet-i kerîmede vaqtâ ki ol Musâ -peygamber-i muhteremle- ol Fir'avn'la şeheresi bir yere geldikte قال¹⁹ ya'ni Hâzret-i Mûşâ dedi ki Fir'avn'ın şeheresine بل القوا²⁰ ya'ni "Bıracağınız ne ise bırağın ey Fir'avn'ın şeheresi" buyurdu. فاذا حباهم وعصبيهم يخيل اليه من سحرهم انها تسعي²¹ Ya'ni kaçan ki ol yetmiş biñ [21b] sihr-bâziñ ellerinde olan iplerle 'aşaları bıraktıklarında ol Mûşâ -peygamber-i muhteremle- mübârek gözlerinde ol iplerle ol 'aşalar bayağı yılan görünüp şiddet-i sihrlerinden nâsi üzerine sür'atle bürüyüp hücum eder gibi tağayyül eyledi mübârek gözlerinde ol Mûşâ -peygamber-i muhteremle-. Buyurdu [22a] Tañrı Te'âlâ hâzretleri فوجس²² Ya'ni ol Hâzret-i Mûşâ -peygamber-i muhteremle- kaçan ki ol cevâñib-i erba'ası yılan kesilip mübârek gözlerinden üzerine sür'atle hücum eder gibi tağayyül eylediñiz gibi gördükte mübârek derûn-i şerîfnde kemâl-i mertebe havf-ı târi oldu. Ma'hazâ ki hem benî hem Resûl [22b] hem dañi ulû'l-'azm öyle iken gene ol mü'eşşir olan sihr-i mübârek gözlerinde haqîkat gibi görüldü. Şimdi ol Mevlâ-yı Müte'âl hâzretleri ol Mûşâ -peygamber-i muhteremle- nidâ edip buyurur ki: قلنا لا تخف²³ ya'ni "Biz 'azîmü'-ş-şân dedik ki Korkma ey Mûşâ -peygamber-i muhteremle-." انك انت الا على²⁴ ya'ni "Sen taħkik onların üzerlerine [23a] 'âlî ü gâlibsiñ ve manşûr u muzaffersiñ." والى ما في يمينك تلقف ما صنعوا²⁵ ya'ni "ve ol sağ elinde olan 'asâyı yere bırak ey Mûşâ -peygamber-i muhteremle- ki ol sihr-bâzlarıñ işledikleri sihrî düşürüp fi'l-hâl yuta." Şimdi ol Mûşâ -peygamber-i muhteremle- ol mübârek elinde olan 'asâyı bıraktıkta [23b] fi'l-hâl bir 'azîm ejderhâ olup yiñe ol sihr-bâzlarıñ bıraktıkları iplerle 'aşalar var etse küllisin düşürüp yutmuştur. Şimdi 'ilm-i sihr olmayaydı ol Hâzret-i Mûşâ -peygamber-i muhteremle- mu'cize olan 'aşasıyla ol sihr-bâzlarıñ sihrî fark olup temyiz olmazdı. [24a] Zîrâ ikisi dañi hevâriğ-i 'adâttandır. Peygamber elinden şadır olan hâriğ-i 'ade mu'cize itlâk olunur ki Tañrı Te'âlâ'nın صدق عدى فاطيموه²⁶ kavlı-i şerîfiniñ maqâmına kâ'imdir ya'ni bu "Kulum ben peygamber demeyesiñ şadıktır, itâ'at ediñ." kavlı-i şerî'atiniñ maqâmına kâ'imdir. Ve küffâriniñ elinden şadır olan [24b] hâriğ-i 'adeye sihr ü istidrâc itlâk olunur ki Fir'avn'la şeheresi gibi ve İblis gibi ve Deccâl gibi ki şiddet-i küfrlerine ve dâleletlerine delâlettür ve ziyâdesiyle dañi 'azâbları müzdâd olsun içindür ki *Fıkħ-ı Ekber* üzerine olan şerhimizde mufaşşalen beyân eylemişizdir. والله الحكمت البالغا [25a] ²⁷ kazıyyesi müsellemdir. Hülâşa-i kelâm ol Qur'an-ı Kerîm'de mezkûr olan Hârût ile Mârût - 'aleyhimâ's-selâmıñ- fi'leri tã'attir ve me'mûr oldukları emr-i 'âlîde muşarraf olmaları ma'siyet değıldir. Mâ-sebakta âyet-i kerîmeniñ beyânında izâh eylemişizdir ki ²⁸ و يفعلون ما يؤمرون [25b] Ve mülk şâhibi mülkünde dilediği gibi mutaşarrafıtır. Ve ²⁹ خير الكلام ما لا يسال عما يفعل

¹⁹ Kur'an, Tâ-hâ 66: "Dedi"

²⁰ Kur'an, Tâ-hâ 66: "Hayır, siz atın!"

²¹ Kur'an, Tâ-hâ 66: "Bir de ne görsün! Onların ipleri, sopaları, yaptıkları büyüler yüzünden, kendisine gerçekten koşuyorlarmış hayalini verdi."

²² Kur'an, Tâ-hâ 67: "Mûsa birdenbire içinde bir korku duydu."

²³ Kur'an, Tâ-hâ 68: "'Korkma' dedik."

²⁴ Kur'an, Tâ-hâ 68: "Üstün gelecek olan sensin!"

²⁵ Kur'an, Tâ-hâ 69: "Sağ elindeki yere bırak! Onların, sanayi olarak ortaya çıkardıklarını yalayıp yutsun."

²⁶ "Kulum doğru söyledi." Burada kutsi bir hadis olarak verilen bu söz de kütüb-i sitte ile diğere muteber hadis kitaplarında bulunamamıştır.

²⁷ "En mükemmel hikmet Allah'a aittir ve her şey zıddıyla bilinir."

²⁸ Kur'an, Nahl 50. "Emredildikleri şeyi yaparlar."

²⁹ Kur'an, Enbiya 23. "O, yaptığından hesaba çekilmez."

قل و دل بناء والله تعالى هو الهادى و صلى الله على سيدنا محمد و على اله كلما ذكره الذاكرون و غفل عن ذكره الغافلون
والحمد لله وحده³⁰

KAYNAKÇA

- AYDEMİR, Abdullah (1979), *Tefsirde İsrâiliyyat (Hicrî 6. Asrın Başına Kadar)*, Ankara: DİB Yayınları.
- ÇİĞ, Muazzez İlmiye (2005), *Kur'ân, İncil ve Tevrat'ın Sümerdeki Kökeni*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- DEMİRCİ, Kürşat (1997), "Hârût ve Mârût", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 16, İstanbul: TDV Yayınları, 262-264.
- İMAM MUHAMMED GAZALİ (1980), *Mükâşefetü'l-Kulûb (Kalplerin Keşfi) (Çev. Salih UÇAN)*, İstanbul: Çelik Yayınevi.
- JUNG, Leo (1926), "Fallen Angels in Jewish, Christian and Mohammedan Literature : A Study in Comparative Folk-lore" *The Jewish Quarterly Review*, Vol. 16, pp. 287-336.
- KILIÇ, Yusuf – UNCU, Ebru (2011), "Eski Mezopotamya İnanç Sisteminin Yunanlılara Etkisi (İstar – Aphrodite Örneği)" *History Studies*, Vol. 3/1, pp. 183-201.
- MACİT, Muhsin (1997), *Nedim Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- MEVLANA (1966), *Mesnevi* (Haz. Veled Çelebi İzbudak), Ankara: MEB Basımevi.
- ONAY, Ahmet Talat (2009), *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü –Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı-* (Haz. Cemal Kurnaz), İstanbul: H Yayınları.
- ÖZTÜRK, Yaşar Nuri (2012), *Kur'ân-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri)*, İstanbul: Yeni Boyut.
- PALA, İskender(2005), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- SAHİH-İ BUHARİ (1988), C. XII, (Çev. Mehmet SOFUOĞLU), İstanbul: Ötüken.
- ŞEYH İSMÂİL BİN MUHAMMED ACLÜNÎ (2000), *Keşfü'l-Hafâ*, Matbaatü'l-Âlemiyye, Şam.
- TARLAN, Ali Nihad (1992), *Ahmet Paşa Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TÖKEL, Dursun Ali (2000) *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar – Şahıslar Mitolojisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi (2002), *Hak Dini Kur'an Dili, C.I.*, Ankara: Berikan Yayınevi.

³⁰ "Sözün hayırlısı az ve öz olanıdır. Muhakkak ki hidayet veren Allah'tır. Selam, Peygamber efendimize ve onun âline olsun. Zakirler onun zikrettiklerinden, gafiller de onun zikrinden gafil oldular."